

Marta Wawrzyniak

**Program nauczania
języka niemieckiego
jako drugiego języka obcego
w szkole podstawowej**

Wariant II.2

Spis treści

Wstęp	3
Ogólna charakterystyka programu.....	3
Adresaci programu	5
Czas realizacji programu.....	5
Liczebność grup	5
Kwalifikacje i kompetencje nauczycieli	6
Wyposażenie szkoły i klasy językowej.....	8
O autorce.....	9
Cele i wymagania ujęte w podstawie programowej kształcenia ogólnego.....	10
Cele ogólne kształcenia i wychowania	10
Wymagania ogólne podstawy programowej	11
Wymagania szczegółowe podstawy programowej	12
Treści nauczania i oczekiwane efekty kształcenia uczniów przy wykorzystaniu kursu Maximal	16
Zakres tematyczny i zakładane efekty kształcenia	16
Struktury gramatyczne	19
Funkcje językowe	21
Procedury osiągania szczegółowych wymagań edukacyjnych	22
Przykładowe scenariusze lekcji.....	24
Scenariusz do rozdziału 4: Meine Schule – Kapitel 4B	24
Scenariusz do rozdziału 4: Meine Schule – Kapitel 4C	26
Scenariusz do rozdziału 6: Schon wieder Eintopf? - Kapitel 6 D	29
Ocenianie osiągnięć uczniów	31
Bibliografia.....	33

Wstęp

Polska szkoła już od dłuższego czasu wdraża reformy, których celem ma być sprostanie zmieniającym się potrzebom edukacyjnym i ochrona przed zagrożeniami, mającymi negatywny wpływ na życie społeczne i prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży. Coraz bardziej palące wydaje się rzeczywiste zainicjowanie kultury dialogu, w ramach którego możliwe będzie wysłuchanie wszystkich podmiotów zaangażowanych w środowisko edukacyjne, ich dążeń i priorytetów w myśleniu o edukacji. Aby to jednak było możliwe niezbędne jest otwarcie się na możliwość zmiany, wspólnego poszukiwania drogi edukacyjnej i zdefiniowania na nowo tradycyjnie pojmowanych ról poszczególnych podmiotów edukacyjnych, szczególnie na poziomie lokalnej społeczności szkolnej. Ważnym kierunkiem jest w tym zakresie wzmacnianie autonomii, zarówno na poziomie szkoły i nauczyciela, poprzez zachęcanie do poszukiwania takich metod czy form pracy, które uzna za najbardziej odpowiednie dla siebie i najlepiej spełniające potrzeby uczniów, jak i na poziomie uczącego się, który poprzez kształtowanie motywacji wewnętrznej będzie miał szansę na odkrywanie swoich pasji i zainteresowań, a w efekcie wzmacnianie poczucia własnej wartości i bardziej otwarte nastawienie do relacji z drugim człowiekiem.

Jednym z priorytetów w myśleniu o edukacji we współczesnym świecie jest niewątpliwie kształtowanie kompetencji w zakresie znajomości języków obcych, szczególnie w obliczu procesów globalizacyjnych, potrzeb i możliwości komunikacyjnych, otwierania się rynków pracy, w związku z chęcią podróżowania czy poznawania innych kultur. Dzisiejsza wiedza psychologiczna i pedagogiczna daje wiele argumentów przemawiających za wcześniejszym rozpoczynaniem nauki języków obcych. Pozostaje pytanie, jak to zrobić, jakimi metodami, z jaką częstotliwością oraz jakie wykorzystać do tego procesu uczenia się i nauczania materiały dydaktyczne czy w jaki sposób dostosować je do potrzeb uczniów na określonym etapie edukacyjnym.

Ogólna charakterystyka programu

Niniejszy program jest propozycją poszukiwania nie tylko efektywnego sposobu realizacji procesu nauczania języka niemieckiego jako drugiego języka obcego. Jego myślą przewodnią jest budowanie motywacji ucznia na bazie uczniowskiej autonomii oraz budowania kultury relacji i wspólnoty w edukacji, która umożliwi jego dobrowolne i autentyczne zaangażowanie się w proces edukacyjny. Osiągnięcie oczekiwanych efektów jest możliwe również przy niewielkiej liczbie godzin drugiego języka obcego w szkole podstawowej, co nie wyklucza oczywiście dodatkowych aktywności uczniów i ich najbliższego środowiska, w tym jednostki samorządu terytorialnego, dyrektora, nauczycieli i rodziców, w tym zakresie. Jednocześnie program ten koncentruje się na zbudowaniu pozytywnego nastawienia do języka niemieckiego jako drugiego języka obcego oraz na wzmacnianiu umiejętności komunikacyjnych, umożliwiających uczącemu się zdobycie i stosowanie praktycznych umiejętności językowych w typowych sytuacjach życiowych w krajach niemieckiego obszaru językowego.

Program ten jest oczywiście tylko bazą postępowania metodycznego, zawiera jednak wiele istotnych do uwzględnienia aspektów procesu uczenia się i nauczania, opierając się na wymaganych minimach i założeniach ministerialnych, w pełni je zarazem realizując. Staje się bodźcem do podjęcia zmian w organizacji i realizacji szkolnego.

Program, napisany zgodnie z założeniami obowiązującej od roku szkolnego 2017/2018 *Podstawy programowej kształcenia ogólnego* dla szkoły podstawowej, stanowiącą pozycję nr 356 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.1 zawiera ogólne cele kształcenia i wychowania, materiał nauczania, który jest powiązany z celami szczegółowymi i treściami nauczania oraz wykaz umiejętności, jakie osiągnie uczeń na etapie edukacyjnym II.2.

Program opiera się na celach komunikacyjnych nawiązujących do poziomu biegłości językowej w zakresie poszczególnych umiejętności językowych A1, definiowanej przez Radę Europy. Ma to na celu wspieranie świadomości językowej ucznia i budzenie postawy ciekawości, otwartości i tolerancji.

Właściwa realizacja danego programu nauczania jest możliwa z uwzględnieniem aktualnego stanu wiedzy metodycznej oraz z doбором podręcznika, który jest przystosowany do poziomu zaawansowania, zawiera formy aktywizujące i motywujące uczniów i umożliwia im zróżnicowane możliwości zdobycia wiedzy.

W proponowanym programie zakłada się, że to uczeń stopniowo przejmuje odpowiedzialność za proces uczenia się i zdobywania wiedzy. Jest to dla niego proces, który organizuje sobie adekwatnie do swoich celów, założeń, umiejętności i zainteresowań oraz miejsc uczenia się. Nie odbywa się to jednak w odcięciu od grupy, gdyż w programie tym przyjęto, że wzrost jednostki następuje we wzrastaniu w środowisku społecznym i obcowaniu z innymi.

Autonomia ucznia, o której tu mowa, musi jednak opierać się na motywacji wewnętrznej, poprzez uwzględnienie oczekiwań ucznia oraz ukazanie celu i osobistego znaczenia dla ucznia (Brophy, 2002), a także strategiach uczenia się. Należy je uczniom proponować, przedstawiać, pozostawiać możliwość wyboru i na bieżąco aktualizować (Bimmel, 2003).

Program zakłada, że po zakończonym etapie edukacyjnym na poziomie II.2. uczeń osiągnie poziom językowy A1 zgodny z Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego, który uważany jest za najniższy poziom możliwej do określenia biegłości językowej. Jest to poziom, na którym uczący się potrafią prowadzić prostą rozmowę, zadawać proste pytania na swój temat, na temat miejsca, gdzie mieszkają, ludzi, których znają i rzeczy, które posiadają – i odpowiadać na nie; inicjować proste wypowiedzi w zakresie potrzeb życia codziennego i w odniesieniu do dobrze sobie znanych tematów oraz odpowiadać na pytania z nimi związane – i reagować na tego typu wypowiedzi innych. Jest więc to etap, na którym uczący się nie są już zdani jedynie na ograniczony do konkretnych sytuacji zasób leksykalny, składający się z wyuczonych na pamięć zwrotów i słówek (P. Bimmel, 2003).

Poziom podstawowy	A1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie i potrafi stosować potoczne wyrażenia i bardzo proste wypowiedzi dotyczące konkretnych potrzeb życia codziennego. Potrafi formułować pytania z zakresu życia prywatnego, dotyczące np. miejsca, w którym mieszka, ludzi, których zna, i rzeczy, które posiada, oraz odpowiadać na tego typu pytania. Potrafi przedstawiać siebie i innych. Potrafi prowadzić prostą rozmowę, pod warunkiem, że rozmówca mówi wolno, zrozumiale i jest gotowy do pomocy.
-------------------	----	--

Adresaci programu

Program skierowany jest zarówno do nauczycieli już pracujących, jak i do nauczycieli rozpoczynających pracę i zdobywanie doświadczenia na tym etapie nauczania, czy rozpoczynających staż zaraz po studiach.

Program jest tak skonstruowany, by był jasny i czytelny także dla rodziców zajmujących się edukacją domową lub uzupełnianiem materiału podczas nieobecności dziecka w szkole lub gdy chcą zapoznać się z wymaganiami umożliwiającymi osiągnięcie kolejnych osiągnięć językowych. Program ten jest adresowany wreszcie również do ucznia potrafiącego do pewnego stopnia samodzielnie organizować sobie własny proces kształcenia, gdyż umożliwia on współkierowanie procesem uczenia się i zapoznaje z obowiązującymi wymaganiami.

Czas realizacji programu

Program zakłada naukę języka niemieckiego w wymiarze 2 godzin lekcyjnych w cyklu 2 lat w klasie 7 i 8 ośmioletniej szkoły podstawowej jako drugiego języka nowożytnego od podstaw czyli II.2.

Liczebność grup

Specyfika nauczania języka obcego zakłada pracę w jak najmniej licznych grupach, ok 10 osobowych o zbliżonym poziomie biegłości i kompetencji językowej, nawet przy założeniu nauki od podstaw. Przy możliwie niewielkiej liczbie uczniów w klasie najłatwiej jest zapewnić każdemu z nich optymalną ilość możliwości do zabrania głosu, spontanicznej wypowiedzi i ćwiczeń automatyzujących na lekcji języka niemieckiego. Mała liczba uczniów w grupie pomaga też nauczycielowi szybciej rozpoznać własny potencjał każdego ucznia i odpowiednio wspierać go w dalszym rozwoju. Nieliczne grupy dają też dużo więcej możliwości zawiązywania nieformalnych więzi z uczniami jak i pomiędzy nimi, co również służy jakości realizacji procesu dydaktycznego. W mniej licznych grupach można sprawnej pomóc i pochylić się nad uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz dostosować metody pracy do zaleceń Poradni Psychologiczno – Pedagogicznych lub innych obowiązujących w szkole.

Niestety często podział na grupy dokonywany jest dopiero po przekroczeniu liczebności 24 uczniów w klasie. Jeśli jest to możliwe przed rozpoczęciem roku szkolnego czy etapu nauczania,

należałoby zwrócić uwagę w zespołach przedmiotowych na możliwość i potrzebę podziału na grupy po przeprowadzeniu diagnozy – np. testu kompetencji językowych, a nie podziału klasy alfabetycznie według listy na pół, co często ma miejsce. Można też wykorzystać fakt znajomości uczniów oraz ich biegłości językowej na podstawie wiedzy z lekcji pierwszego języka nowożytnego, którego się uczą – czyli co najczęściej ma miejsce – angielskim.

Program zakłada jednak, biorąc pod uwagę rzeczywistość edukacyjną, że w przypadku niemożności utworzenia takich grup i konieczności pracy całą klasą, dobrze przygotowany i zaangażowany nauczyciel zrealizuje założenia i cele edukacyjne przewidziane przez podstawę programową.

Kwalifikacje i kompetencje nauczycieli

Program jest przeznaczony do realizacji przez nauczycieli posiadających kwalifikacje metodyczne wymagane przez władze oświatowe do nauczania języka niemieckiego w szkole podstawowej.

Jednocześnie program ten kierowany jest do nauczycieli wyposażonych w odpowiednie kompetencje profesjonalne i osobowościowe. W proponowanym podejściu warto podkreślić, iż kluczowe jest odpowiednie postrzeganie i rozumienie swojej roli. Współczesny nauczyciel powinien coraz bardziej stawać się tutorem w procesie uczenia się ucznia, budować relację bardziej spersonalizowaną z uczniem, wdrażać go do poczucia coraz większej odpowiedzialności za własne uczenie się. W konsekwencji chodzi o wspieranie wychowanków w osiąganiu, w ramach procesu kształcenia, samodzielności i niezależności, umożliwianie im, w sposób coraz bardziej dla nich świadomy, wpływu na kierowanie procesem nauczania - uczenia się, zmianę metod nauczania czy zmian w doborze materiału nauczania. Podejście to dobrze ilustruje koncepcja strefy najbliższego rozwoju Wygotskiego, który uważał, że pełniejsze rozwijanie potencjału rozwojowego dziecka i mierzenia się z zadaniami wykraczającymi poza jego własne możliwości, jest możliwe przy pomocy drugiej, towarzyszącej mu, osoby. Strefa najbliższego rozwoju to niejako kolejny krok uczącego się, który, rozbudzając samodzielnie własne zainteresowania i kształtującą się wiedzę, umiejętności i postawy, potrzebuje wsparcia. Dzięki współpracy z innymi, także z rówieśnikami, korzystając z podpowiedzi z ich strony, może osiągnąć znacznie więcej. Zatem rola nauczyciela mogłaby się ograniczać do stwarzania sytuacji współpracy, do interakcji, do stymulowania wykorzystywania posiadanych doświadczeń - bo sztuka nauczania to sztuka asystowania w uczeniu się uczniów. To dzięki aktywności podejmowanej wraz z nauczycielem uczeń odkrywa kolejne pola własnych, niezależnych działań (Dylak, 2000). Ten sposób ujmowania ról poszczególnych podmiotów edukacyjnych prowadzi w kierunku konstruktywizmu, który podkreśla niezależność poznawczą podmiotu poznawczego oraz rolę nauczyciela organizującego mu środowisko uczenia się. Stąd do zadań nauczyciela należy zaliczyć interesowanie się wiedzą i przekonaniai jakie uczniowie już posiadają na dany temat, akceptowanie i pobudzanie autonomii uczniów, zachęcanie do dialogu, zarówno ze sobą jak i między samymi uczniami (Dylak, „Nauczyciel konstruktywista w klasie szkolnej”).

Bardzo ważnym aspektem pracy nauczyciela jest również umiejętność komunikowania i współpracy z rodzicem ucznia, przekazywania ważnych i niezbędnych informacji w sposób taktowny, życzliwy i wspierający, zarazem jednak otwartość na sugestie ze strony rodziców i chęć korzystania z ich wiedzy i doświadczeń relacji z własnymi dziećmi.

Nauczyciel powinien także dążyć do sytuacji, w której, w większości zdarzeń lekcyjnych, szkolnych jak i wolnoczasowych – spotkania na przerwach, wydarzeniach szkolnych, jak i pozaszkolnych – komunikacja opierałaby się na wykorzystaniu i zastosowaniu języka niemieckiego. Nauczyciel powinien mówić w miarę możliwości wyłącznie w języku niemieckim, także na przerwach, czy w czasie innych spotkań, pokazując jednak, że rozumie uczniów, nawet gdy używają oni języka polskiego.

Przenoszenie treści nauczania poza sytuacje ram klasowych podnosi wiarygodność i autentyczność nauczanych i opanowywanych zagadnień językowych. Wymaga to stałej czujności językowej, bieżącej diagnozy treści nauczanych i przyswajanych przez danych uczniów.

Ponadto istotnym byłoby, aby nauczyciel potrafił, poprzez własny przykład, rozbudzać w uczniach zamiłowanie do nauki języka niemieckiego i poznawania kultury krajów obszaru niemieckojęzycznego. Niezbędna zatem w procesie kształcenia będzie nie tylko aktualna wiedza z zakresu metodyki nauczania i panujących tendencji w nauczaniu języków obcych, ale również, a może przede wszystkim, prawdziwa własna pasja językiem i kulturą krajów niemieckiego obszaru językowego. Ważna w podejściu nauczyciela byłaby również otwartość na doskonalenie, poprzez organizację i omawianie hospitacji koleżeńskich, ewaluację własnych działań, podejmowanie wspólnych projektów z nauczycielami języka niemieckiego, języków obcych czy nauczycielami innych przedmiotów, a wreszcie także i rodziców.

W obecnych czasach nieuniknione wydaje się także biegłe opanowanie przez nauczyciela umiejętności w obszarze technologii informacyjnych (np. korzystanie z aplikacji wspierających uczenie się języków obcych, platform e-learningowych), z założeniem i świadomością, że uczniowie często wyprzedzają dorosłych w tej dziedzinie i chętnie mogą służyć pomocą i swoimi umiejętnościami, które nauczyciel powinien umieć wykorzystać i docenić. Stąd zasadnym może być zaangażowanie uczniów (bądź ich rodziców) we wsparcie nauczyciela w przygotowaniu materiałów dydaktycznych wykorzystywanych podczas lekcji i jako źródło utrwalenia i powtórzenia wiedzy. Media są integralną częścią współczesnej codzienności ucznia, jednakże stosowanie mediów na zajęciach lekcyjnych powinno być stosowane w sposób zaplanowany, przemyślany i w określonych ramach czasowych.

Warto na koniec, odwołując się do proponowanych w literaturze pedagogicznej typologii kompetencji nauczyciela, przytoczyć propozycję Kwaśnicy, który wyróżnia:

- Wiedzę praktyczno-moralną, która, nabywana w relacji i dialogu, pozwala nam budować, poprzez refleksję i samoaktualizację, rozumienie świata i siebie samego jako całości uporządkowanej i mającej sens. W jej ramach autor wyróżnia:

- kompetencje interpretacyjne - zdolność rozumiejącego odnoszenia się do świata, interpretacji świata, wyłaniania z niego sensu
 - kompetencje moralne - zdolność prowadzenia refleksji moralnej
 - kompetencje komunikacyjne – prowadzenie dialogu w celu rozumienia siebie oraz innych podmiotów w odniesieniu do otaczającego nas środowiska materialnego i kontekstów życia społecznego.
- Wiedzę techniczną, którą wykorzystujemy do wprowadzania zmian w świecie na bazie naszych sprawczych oddziaływań, poprzez stosowanie odpowiednich metod i środków do osiągnięcia stawianych sobie przez nas celów w określonych warunkach, w których działamy. W jej ramach autor wskazuje:
 - kompetencje postulacyjne (normatywne) - opowiadanie się za konkretnie ujętymi celami działań własnych, identyfikowanie się z nimi
 - kompetencje metodyczne - działanie według zasad umożliwiających optymalizację procesu kształcenia
 - kompetencje realizacyjne - dobór odpowiednich środków i tworzenie warunków sprzyjających osiągnięciu założonych celów i efektów kształcenia.

Autor podkreśla, iż wiedza techniczna i powiązane z nią kompetencje powinny być traktowane służebnie względem kompetencji opisujących wiedzę praktyczno-moralną. To właśnie z głębokiej refleksji i samoświadomości nauczyciela, budowanej na bazie otwartej relacji i dialogu powinna wynikać działalność realizacyjna i podejmowanie decyzji profesjonalnych. Łatwo można dostrzec spójność tego podejścia zarówno z podejściem konstruktywistycznym jak i postrzeganiem w niej roli nauczyciela, zorientowanego na holistyczny rozwój, zarówno w sferze profesjonalnej, jak i osobowościowej, umożliwiający finalnie najbardziej wszechstronne wsparcie ucznia w jego rozwoju.

Wyposażenie szkoły i klasy językowej

Ważnym warunkiem zrealizowania programu jest odpowiednio przygotowana szkoła z pracownią językową. Sala lekcyjna to miejsce gdzie spędzamy większość czasu nie tylko na nauce, ale i na nawiązywaniu relacji. Zgodnie z zasadami neurodydaktyki – czyli nauczaniu przyjaznemu mózgowi – należy zadbać o odpowiednią aranżację klasy, która stworzy atmosferę pobudzającą odpowiednie neuroprzebieżniki do pracy.

Istotne jest wyposażenie klasy lekcyjnej w odtwarzacze plików dźwiękowych. Warto zwrócić uwagę na to, aby głośniki były dobrej jakości i odpowiednio ustawione. Zła akustyka sali potęguje hałas powstały na wskutek gwaru komunikacyjnego – można go zminimalizować panelami akustycznymi czy meblami tłumiącymi hałas. Ważne jest również odpowiednie oświetlenie, przyciemnienie czy częściowe zaciemnienie, konieczne do oglądania plików video, klimatyzacja

sal oraz koloryzacja wnętrza – nie wszystkie kolory kojarzą się pozytywnie np. zielony sprzyja nudzie i bierności, spowalnia (Gothe Institut, 2017).

Program ten zakłada rozwijanie autonomii ucznia, więc idealne byłoby wyposażenie pracowni w pojedyncze, lekkie, mobilne stoliki dla uczniów, umożliwiające różne metody pracy i przeorganizowanie środowiska pracy ucznia. Ustawienie ławek powinno być dopasowane do czynności wykonywanych przez ucznia. Dobrze by było, aby nikt do nikogo nie siedział odwrócony plecami. Nauka języka obcego jest przede wszystkim oparta na komunikacji. Trudno jest słuchać, rozmawiać, reagować, tworzyć dialogi, budować scenki, gdy nie widzi się twarzy rozmówcy. Komunikacja niewerbalna w bardzo istotny sposób wpływa na poziom porozumiewania się – znaczeniowo jest dużo istotniejsza od przekazu werbalnego. Stąd tak ważna jest refleksja i podejmowanie konkretnych działań w tych zakresach.

Istotny jest też stały dostęp do Internetu, tablice interaktywne z projektorem i inne pomoce wizualne: tablice gramatyczne, mapy, słowniki. Niewątpliwie pomocne jest korzystanie w procesie nauczania z bazy autentycznych materiałów dydaktycznych, starannie przechowywanych i łatwo dostępnych oraz aktualnych.

Jedną z ciekawszych metod pracy jest praca projektowa, więc bardzo ważne jest miejsce do eksponowania i prezentowania prac plastyczno – językowych wykonanych przez uczniów: gazetki, tablice magnetyczne, korkowe, ściany magnetyczne lub inne widoczne miejsca. Można pomalować ściany farbami tablicowymi, magnetycznymi czy zastosować farby tablicowe typu white-board. Wszystko co wisi na ścianach wzmacnia atrakcyjność przestrzeni edukacyjnej oraz motywację do uczenia się. Sama zaś nauka odbywa się podprogowo i mimowolnie.

O autorce

Marta Wawrzyniak

- absolwentka Wydziału Studiów Edukacyjnych i Kolegium Języków Obcych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- nauczyciel mianowany z doświadczeniem pracy w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej w Poznaniu
- opiekun praktyk studenckich
- autorka artykułów i scenariuszy dla nauczycieli języka niemieckiego
- członek PSNJNI i zespołu redakcyjnego czasopisma dla nauczycieli języka niemieckiego „Hallo, Deutschlehrer!” (w latach 2005-2008)
- koordynator regionalny konkursu dla gimnazjalistów PSNJNI (2007)
- doświadczenie w pracy w ramach edukacji domowej

Cele i wymagania ujęte w podstawie programowej kształcenia ogólnego

Cele ogólne kształcenia i wychowania

Podstawa programowa definiuje na II etapie edukacyjnym trzynaście zasadniczych elementów ogólnych celów kształcenia. Pozostają one w korelacji z założeniami tego programu nauczania:

- wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
- formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- rozwijanie kompetencji takich jak kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
- rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
- rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
- wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
- wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
- wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
- zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
- kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- ukierunkowanie ucznia ku wartościom.

Natomiast najważniejsze umiejętności rozwijane w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej to:

- sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych;

- sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego;
- poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
- kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;
- praca w zespole i społeczna aktywność;
- aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.

Również nauczyciel języka obcego realizuje cele edukacyjne, nauczając języka, rozwijając wiedzę i umiejętności ucznia, a także kształtując jego postawy. Właśnie realizowanie celów o charakterze wychowawczym, zachęcającym ucznia do przyglądania się swoim poglądom i do otwartego dialogu w tym zakresie w kulturze wzajemnego szacunku, to zadanie, które nauczyciel może i powinien świadomie realizować w każdym momencie swojej pracy. Nauczyciel powinien, poza świadomością swojej roli jako eksperta z danej dziedziny wiedzy, w tym przypadku języka niemieckiego, dostrzegać istotność, a nawet priorytetowość swojej roli wychowawczej. Winna się ona ucieleśniać we wspieraniu uczniów, poprzez świadome i celowe tworzenie spójnego i bezpiecznego środowiska rozwojowego, w budowaniu samoakceptacji i własnego, stabilnego systemu wartości. Na koniec należy podkreślić, iż zadaniem nauczyciela jest także partnerskie wsparcie rodziców w procesie wychowawczym, z poszanowaniem woli rodziców jako pierwszych i najważniejszych wychowawców, i budowanie wspólnej, spójnej strategii oddziaływań w tym zakresie. Tylko na bazie tej współpracy można realnie myśleć o ochronie uczniów przed zagrożeniami życia społecznego, które dostrzegamy w otaczającym ich świecie.

Realizowanie założonych celów ogólnych oznacza zdobywanie przez ucznia następujących zasobów wiedzy, umiejętności oraz postaw w ramach danego przedmiotu nauczania, określanych w podstawie programowej mianem wymagań ogólnych i wymagań szczegółowych.

Wymagania ogólne podstawy programowej

I. Znajomość środków językowych.

Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającą realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów wskazanych w wymaganiach szczegółowych.

II. Rozumienie wypowiedzi.

Uczeń rozumie bardzo proste, krótkie wypowiedzi ustne artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka, a także proste wypowiedzi pisemne w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

III. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń samodzielnie formułuje bardzo krótkie, proste spójne i logiczne wypowiedzi ustne i pisemne w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

IV. Reagowanie na wypowiedzi.

Uczeń uczestniczy w prostej rozmowie i w typowych sytuacjach reaguje w sposób zrozumiały, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej, ustnie lub w formie bardzo prostego tekstu w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

V. Przetwarzanie wypowiedzi.

Uczeń zmienia formę przekazu ustnego lub pisemnego w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

Wymagania szczegółowe podstawy programowej

1. Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:

- 1) człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania);
- 2) miejsce zamieszkania (np. dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe);
- 3) edukacja (np. szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się, przybory szkolne, życie szkoły);
- 4) praca (np. popularne zawody, miejsca pracy);
- 5) życie prywatne (np. rodzina, znajomi i przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, urodziny, święta);
- 6) żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki, lokale gastronomiczne);
- 7) zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary i ich ceny, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, korzystanie z usług);
- 8) podróżowanie i turystyka (np. środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, hotel, wycieczki);

- 9) kultura (np. uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje);
- 10) sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, uprawianie);
- 11) zdrowie (np. samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie);
- 12) świat przyrody (np. pogoda, pory roku, rośliny i zwierzęta, krajobraz);

2. Uczeń rozumie ze słuchu bardzo proste, krótkie wypowiedzi (np. rozmowy, wiadomości, komunikaty, ogłoszenia) artykułowane wyraźnie w standardowej odmianie języka:

- 1) reaguje na polecenia;
- 2) określa główną myśl wypowiedzi;
- 3) określa intencje nadawcy/autora wypowiedzi;
- 4) określa kontekst wypowiedzi;
- 5) znajduje w wypowiedzi określone informacje;
- 6) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi

3. Uczeń rozumie bardzo proste wypowiedzi pisemne (np. listy, e-maile, smsy, kartki pocztowe, napisy, ulotki, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, historyjki obrazkowe z tekstem, teksty narracyjne, wpisy na forach i blogach):

- 1) określa główną myśl tekstu;
- 2) określa intencje nadawcy/autora tekstu;
- 3) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę)
- 4) znajduje w tekście określone informacje
- 5) rozróżnia formalny i nieformalny styl tekstu

4. Uczeń tworzy bardzo krótkie, proste spójne i logiczne wypowiedzi ustne:

- 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i zjawiska;
- 2) opowiada o czynnościach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości;
- 3) przedstawia intencje i plany na przyszłość
- 4) przedstawia upodobania
- 5) wyraża swoje opinie
- 6) wyraża uczucia i emocje
- 7) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji

5. Uczeń tworzy bardzo krótkie, proste spójne i logiczne wypowiedzi pisemne (np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, sms, pocztówkę, e-mail, historyjkę, wpis na blogu):

- 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i zjawiska;
- 2) opowiada o czynnościach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości
- 3) przedstawia intencje i plany na przyszłość;
- 4) przedstawia upodobania;
- 5) wyraża swoje opinie;
- 6) wyraża uczucia i emocje
- 7) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji

6. Uczeń reaguje ustnie w typowych sytuacjach:

- 1) przedstawia siebie i inne osoby;
- 2) nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę; podtrzymuje rozmowę w przypadku trudności w jej przebiegu (np. prosi o wyjaśnienie, powtórzenie, sprecyzowanie, upewnia się, że rozmówca zrozumiał jego wypowiedź);
- 3) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia;
- 4) wyraża swoje opinie, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza z opiniami innych;
- 5) wyraża swoje upodobania, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, intencje i pragnienia innych osób;
- 6) składa życzenia, odpowiada na życzenia;
- 7) zaprasza i odpowiada na zaproszenie;
- 8) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje;
- 9) pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
- 10) nakazuje, zakazuje;
- 11) wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby;
- 12) wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, strach);
- 13) stosuje zwroty i formy grzecznościowe.

7. Uczeń reaguje w formie bardzo prostego tekstu pisanego (np. e-mail, sms, wiadomość, wpis na czacie/forum) w typowych sytuacjach:

- 1) przedstawia siebie i inne osoby;

- 2) nawiązuje kontakty towarzyskie, rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę (np. podczas rozmowy na czacie);
- 3) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz/ankietę);
- 4) wyraża swoje opinie, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza z opiniami;
- 5) wyraża swoje upodobania, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, intencje i pragnienia innych osób
- 6) składa życzenia, odpowiada na życzenia
- 7) zaprasza i odpowiada na zaproszenie;
- 8) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje
- 9) pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
- 10) nakazuje, zakazuje;
- 11) wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby;
- 12) wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek);
- 13) stosuje zwroty i formy grzecznościowe.

8. Uczeń przetwarza bardzo prosty tekst ustnie lub pisemnie:

- 1) przekazuje w języku niemieckim podstawowe informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach);
- 2) przekazuje w języku niemieckim lub polskim informacje sformułowane w tym języku;
- 3) przekazuje w języku niemieckim informacje sformułowane w języku polskim.

9. Uczeń posiada:

- 1) podstawową wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności, które posługują się językiem niemieckim, oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego;
- 2) świadomość związku między kulturą własną i obcą oraz wrażliwość międzykulturową.

10. Uczeń dokonuje samooceny i wykorzystuje techniki samodzielnej pracy nad językiem (np. korzystanie ze słownika, poprawianie błędów, prowadzenie notatek, stosowanie mnemotechnik, korzystanie z tekstów kultury w języku niemieckim).

11. Uczeń współdziała w grupie (np. w lekcyjnych i pozalekcyjnych językowych pracach projektowych).

12. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku niemieckim (np. z encyklopedii, mediów), również za pomocą technologii informacyjno – komunikacyjnych.

13. Uczeń stosuje strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, identyfikowanie słów kluczy lub internacjonalizmów) **i strategie kompensacyjne, w przypadku, gdy nie zna lub nie pamięta wyrazu** (np. upraszczanie formy wypowiedzi, wykorzystywanie środków niewerbalnych).

14. Uczeń posiada świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami).

Treści nauczania i oczekiwane efekty kształcenia uczniów przy wykorzystaniu kursu Maximal

Treści nauczania odpowiednio dobrane oraz oparte na podstawie programowej pomagają uczniowi osiągnąć uczniowi szkoły podstawowej poziom A1 znajomości języka niemieckiego nauczanego jako drugi język obcy (w wariantcie II.2), czyli osiągnięcie założonych celów edukacyjnych, które wyrazi się poprzez opanowanie zasobów wiedzy, umiejętności oraz postaw w ramach określonych w podstawie programowej wymagań ogólnych i wymagań szczegółowych dla tego przedmiotu. Treści te obejmują opanowanie:

- podstawowych struktur gramatycznych umożliwiających formułowanie wypowiedzi w odniesieniu do teraźniejszości, przeszłości i przyszłości oraz do relacji przestrzennych;
- podstawowych funkcji językowych umożliwiających posługiwanie się językiem w prostych, nieformalnych sytuacjach dnia codziennego;
- zasady wymowy i ortografii;
- podstawowych wiadomości o obszarze nauczanego języka;
- wprowadzenie do pracy ze słownikiem dwujęzycznym;
- przygotowanie do realizacji prostych projektów zespołowych.

Zakres tematyczny i zakładane efekty kształcenia

Zakres tematów proponowanych w programie jest zgodny z treściami programowymi: wymagania szczegółowe (podstawy programowej), dostosowany do zainteresowań uczniów w 7 i 8 klasie szkoły podstawowej oraz do zmieniającego się świata. Należy mieć jednak świadomość, że przypadku nastolatków, którzy rozpoczynają naukę drugiego języka obcego, niezmiernie ważne jest wykorzystywanie języka, bazując na dotychczasowych doświadczeniach życiowych uczniów, do realizacji ich własnych potrzeb, zainteresowań czy kształtujących się pasji.

Tematy	Wybrane zagadnienia	Oczekiwane osiągnięcia zawarte w realizowanych tematach na przykładzie podręcznika Maximal
Człowiek	dane personalne, wygląd, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia, emocje, umiejętności i zainteresowania	Uczeń potrafi opowiedzieć o sobie i o kimś, jak się nazywa, ile ma lat, jaki ma adres mailowy; potrafi nazwać członków swojej rodziny, opisywać rodzinne relacje, przedstawić umiejętności, zainteresowania i cechy charakteru, wyrazić i nazwać uczucia i emocje, sympatię i antypatie.
Miejsce zamieszkania	dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe	Uczeń potrafi podać miejsce zamieszkania i jego okolice, opisać, gdzie mieszka, wyposażenie, sprzęty i pomieszczenia; potrafi opisać swoją okolicę, dzielnicę mieszkaniową, swoich sąsiadów oraz zapytać kolegę/koleżankę o warunki mieszkaniowe; potrafi rozmawiać o obowiązkach domowych.
Edukacja	szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się, przybory szkolne, życie szkoły	Uczeń potrafi nazywać pomieszczenia szkolne, przedstawiać swoją szkołę opowiadać o planie lekcji, mówić o aktywnościach charakterystycznych dla poszczególnych przedmiotów, pytać o opinie na temat przedmiotów szkolnych i wyrażać swoją opinię, nazywać nauczycieli poszczególnych przedmiotów, nazywać przybory szkolne i kolory.
Praca	popularne zawody, miejsca pracy	Uczeń potrafi nazwać popularne zawody i miejsca pracy.

<p>Życie prywatne</p>	<p>rodzina, znajomi i przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, urodziny, święta</p>	<p>Uczeń potrafi opisać swoją rodzinę, wybraną osobę, m.in. jaka jest, co robi; zrelacjonować przebieg dnia, nazywać zajęcia w czasie wolnym, m.in. dokąd chodzi w czasie wolnym, co i z kim wtedy robi, w jakich godzinach i o jakich porach dnia, oraz zapytać o to kolegę/koleżankę; potrafi zapytać o godzinę i podać ją, ustalać czas i miejsce spotkania, potrafi opowiedzieć o swoich zainteresowaniach i o minionych zdarzeniach, potrafi podać daty urodzin, zorganizować imprezę urodzinową, zaprosić znajomych, rozmawiać o prezentach, składać życzenia urodzinowe, dziękować za prezent.</p>
<p>Żywnienie</p>	<p>artykuły spożywcze, posiłki, lokale gastronomiczne</p>	<p>Uczeń potrafi nazwać potrawy i napoje, mówić co lubi i chciałby lub nie zjeść, zamawiać danie w stołówce szkolnej i w kawiarni.</p>
<p>Zakupy i usługi</p>	<p>rodzaje sklepów, towary i ich ceny, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, korzystanie z usług</p>	<p>Uczeń potrafi wyrazić chęć zakupu, zapytać o cenę i podać ją, zamawiać i płacić za zamówienie, potrafi nazwać rodzaje sklepów, co w nich można zakupić, poinformować, gdzie się znajdują oraz kiedy są czynne, oraz zapytać o to kolegę/koleżankę.</p>
<p>Podróżowanie i turystyka</p>	<p>środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, hotel, wycieczki</p>	<p>Uczeń potrafi nazwać środki transportu, orientować się w terenie, planować podróż, opisywać cele wakacyjne, pytać o drogę, udzielać prostych informacji o drodze powiedzieć dokąd na jak długo i czym chce jechać, oraz co będzie tam robił jak również zapytać o to</p>

		kolegę/koleżankę. Potrafi wspominać ferie, nazywać aktywności w czasie wakacji, czytać ofert wakacyjne.
Kultura	uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje	Uczeń potrafi powiedzieć, dokąd najczęściej chodzi w czasie wolnym; opowiedzieć o tradycjach i zwyczajach w swoim kraju i krajach DACHL.
Sport	dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, uprawianie sportu	Uczeń potrafi nazwać dyscypliny sportowe, opowiadać o zajęciach w klubie młodzieżowym, nazwać sprzęt sportowy; powiedzieć, jaki sport uprawia w czasie wolnym i gdzie, oraz zapytać o to kolegę/koleżankę.
Zdrowie	samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie	Uczeń potrafi zapytać o samopoczucie, nazwać części ciała, powiedzieć, co mu dolega, nazwać lekarstwa i choroby oraz zapytać o to kolegę/ koleżankę; potrafi porozmawiać na temat swojego leczenia.
Świat przyrody	pogoda, pory roku, rośliny, zwierzęta, krajobraz	Uczeń potrafi nazwać i opisywać rośliny i zwierzęta domowe; powiedzieć, jakie zwierzęta lubi i jakie chciałby mieć, oraz zapytać o to kolegę/koleżankę, opisać pogodę, pory roku i krajobraz, kolory.

Struktury gramatyczne

Zagadnienia gramatyczne proponowane do realizacji w ramach programu są zgodne z wymaganiami podstawy programowej na tym etapie edukacyjnym. Usystematyzowane zostały w sposób funkcjonalny tak, aby szczególny nacisk został położony na takie struktury, które umożliwiają realizację najszerszego zakresu wymagań określonych w podstawie programowej

szczególnie w przypadku podstawy programowej dla języka niemieckiego w klasach 7 i 8 jako drugiego.

Kategorie gramatyczne	Realizowane zagadnienia gramatyczne na przykładzie podręcznika Maximal
Czasownik	odmiana czasowników regularnych, nieregularnych, rozdzielnie i nierozdzielnie złożonych; czasowników posiłkowych <i>sein</i> , <i>haben</i> i <i>werden</i> ; modalnych, zwrotnych; w czasie teraźniejszym, w czasie przeszłym prostym <i>Präteritum</i> (czasowniki <i>sein</i> i <i>haben</i> oraz modalne i regularne) oraz przeszłym złożonym <i>Perfekt</i> ; tryb rozkazujący czasowników, zwrot <i>es gibt</i> , forma <i>mochte-</i> , stosowanie formy grzecznościowej
Rzeczownik i rodzajnik	rodzaj rzeczownika, rodzajnik określony i nieokreślony w mianowniku, celowniku i bierniku, liczba pojedyncza i mnoga rzeczownika, deklinacja rzeczownika (mianownik i biernik), przeczenie – <i>kein</i> ; dopełniacz imion własnych
Przymiotnik	stopniowanie przymiotnika regularne i nieregularne
Zaimek	zaimek osobowy liczby pojedynczej i mnogiej, odmiana zaimka osobowego i dzierżawczego (mianownik, celownik i biernik), zaimek nieosobowy <i>man</i> , zaimek pytajny <i>Wer Wie Wo Wann Wen</i> , zaimek osobowy <i>es</i> , zaimek pytający <i>welch-</i>
Liczebnik	liczebniki główne, liczebniki porządkowe w datach

Przysłówek	stopniowanie przysłówka regularne i nieregularne, użycie i miejsce w zdaniu przysłówka nieregularnego - <i>gern</i>
Przyimek	przyimki <i>in, aus, fur</i> , oraz związane z czasem <i>an, um, von...bis</i> , przyimki lokalne z biernikiem i celownikiem, przyimki <i>mit, zu, vor</i> i <i>nach</i> z celownikiem
Składnia	szkic zdania oznajmującego, zdania pytające – szczegółowe (<i>W-Fragen</i>) i rozstrzygające, zdania przeczące, spójniki <i>und, aber, oder</i> , szkic przestawny, zdania złożone z <i>dass, weil, denn, deshalb</i> i <i>sondern</i>
Wymowa	samogłoski długie i krótkie, akcent wyrazowy, akcent zdaniowy i intonacja zdaniowa; łąkańce językowe

Funkcje językowe

Wybrane funkcje językowe umożliwiają stopniowy i systematyczny przyrost wiadomości i umiejętności językowych. Uczniowie zapoznają się najpierw ze strukturami, za pomocą których mogą wyrazić bardzo proste a zarazem najważniejsze dla nich potrzeby. Są one stopniowo rozszerzane o elementy związane z dalszym otoczeniem.

- Witanie się i żegnanie
- Przedstawianie siebie i innych
- Przepraszanie, usprawiedliwianie się
- Zadawanie pytań i udzielanie odpowiedzi, przekazywanie informacji
- Wyrażanie upodobań i formułowanie opinii
- Składanie propozycji i odrzucanie
- Wyrażanie akceptacji lub sprzeciwu
- Wyrażanie emocji i pytanie o stan emocjonalny rozmówcy

- Wyrażanie radości, zrozumienia, zdziwienia, rozczarowania
- Umiejętność zwracania się do rozmówcy, forma grzecznościowa
- Składanie podziękowań i prośby

Procedury osiągnięcia szczegółowych wymagań edukacyjnych

Etapowe osiągnięcie zamierzonych wymagań edukacyjnych jest możliwe, gdy nauczyciele relatywnie zindywidualizują proces nauczania. W miarę swoich możliwości powinni oni pracować, poza dobrze dobranym podręcznikiem, na jak największej możliwej ilości materiałów autentycznych, by pokazać uczniom przydatność nauczania drugiego języka obcego. Współczesne trendy nauczania języka niemieckiego zakładają, że jest on drugim językiem po angielskim – *Deutsch als Fremdsprache nach Englisch - DaF/E*. Założenie to i korzystanie ze znajomości innych języków, zwłaszcza angielskiego, którego dzieci często uczą się od przedszkola, jest bardzo pomocne w nauce i może przyspieszyć i ułatwić naukę języka niemieckiego. Uczniowie często wypracowali sobie już strategie uczenia się języka obcego i mają wiele doświadczeń oraz własnych pomysłów na opanowywanie nowego słownictwa czy innych umiejętności. Nauczanie języka niemieckiego bazuje też na oparciu o internacjonalizmy i metodę transferu. Fakt ten motywuje do nauki i umożliwia zrozumienie także dla uczniów zaczynających od poziomu II.2.

Istotne jest, zarówno na lekcjach jak i pomiędzy nimi, jak najczęstsze stosowanie języka niemieckiego przez nauczyciela. Uczniów należy wdrażać do typowych sytuacji poprzez odgrywanie scenek, pamiętając, że i na tym etapie dorastania uczą się oni chętnie poprzez zabawę i z wykorzystaniem gier, także planszowych. Podejmowane na lekcjach działania językowe powinny umożliwić uczniom praktyczne zastosowanie zdobytej wiedzy oraz kształcenie umiejętności językowych oraz stanowić istotną pomoc w rozwijaniu i doskonaleniu umiejętności uczenia się. Stosowanie przez uczniów nowych technologii informacyjnych wzmacnia poczucie sprawstwa i umożliwia nawiązywanie szybkich i bezpośrednich kontaktów z innymi osobami posługującymi się językiem niemieckim według własnych kryteriów zainteresowań. Tym samym uczestniczą świadomie w procesie przyswajania i wykorzystania zdobytej wiedzy i umiejętności językowych.

Niniejszy program zakłada takie rozwijanie umiejętności językowych, by uczeń osiągnął różne cele komunikacyjne, a poprawność językowa, choć odgrywa istotną rolę, nie była nadrzędnym celem dydaktycznym. Za podstawowy bowiem cel kształcenia zostało uznane bardzo proste, ale skuteczne, porozumiewanie się w języku obcym, a zwłaszcza w mowie. Nadrzędne więc na tym etapie nauczania będzie rozwijanie sprawności słuchania ze zrozumieniem i mówienia, a w dalszym jego etapie czytania ze zrozumieniem i pisanie. Różnorodność proponowanych tekstów, w oparciu o dobór zróżnicowanych metod i technik nauczania - uczenia się, ma na celu

usprawnienie i ułatwienie rozwijania sprawności językowych. Pomocne w tym zakresie może okazać się poniższe zestawienie.

Sprawność językowa	Metody i techniki nauczania-uczenia się	Typologia zalecanych tekstów i materiałów autentycznych
Słuchanie ze zrozumieniem	konstruowanie odpowiedzi do pytań do tekstu; uzupełnianie tabeli; przyporządkowywanie wypowiedzi do osób; dopasowywanie i łączenie informacji; zaznaczanie i dobieranie poprawnej wypowiedzi; zaznaczanie na mapie wymienionych miejsc; zaznaczanie prawda - fałsz; zadania wyboru wielokrotnego; określanie głównej myśli tekstu; określanie kontekstu sytuacyjnego; ustalanie kolejności zdarzeń;	dialog, narracja, wywiad, odgłosy, rozmowa telefoniczna, relacja radiowa, film, instrukcja gier komputerowych, piosenki (rap), vlog, podcast, losowanie totolotka, nagranie na sekretarce automatycznej, informacje i komunikaty w sklepie, na dworcu
Mówienie	ćwiczenia wymowy, powtarzanie chórem lub indywidualnie; wspólne śpiewanie; ćwiczenie akcentu wyrazowego i intonacji zdania; udzielanie odpowiedzi na pytania; formułowanie pytań do odpowiedzi; rozmowa sterowana; dialog na podstawie przykładu; odgrywanie ról według wskazówek; krótkie i bardzo proste wypowiedzi; opisywanie wydarzeń, sytuacji; wyrażanie opinii, emocji; opisywanie obrazka; przeprowadzenie wywiadu;	opis odgrywanej roli, karty do stymulowania wypowiedzi ustnych, zbiór typowych fraz do wykorzystania w autentycznej sytuacji językowej, gry i zabawy dydaktyczne, fiszki językowe
Czytanie ze zrozumieniem	wprowadzanie do tematu na podstawie asocjogramu; opis obrazka: kto?, gdzie?, co robi?; dopasowanie tekstu do	dialog, tekst narracyjny, notatka prasowa, program telewizyjny, ogłoszenia

	<p>obrazka; przyporządkowywanie tytułu do treści; uzupełnianie informacji; zaznaczanie słów kluczowych; zadania wyboru wielokrotnego; wydobywanie oczekiwanych informacji z tekstu; technika prawda - fałsz; przyporządkowywanie i dobieranie informacji do tekstu; uzupełnianie luk w tekście; dopasowanie informacji do mapy; podkreślanie lub zaznaczanie w tekście najważniejszych informacji;</p>	<p>drobne, prospekt, ulotka, identyfikator, reklama, statystyka, test osobowości, poczta elektroniczna, profil internetowy, sms, chat, blog, wizytówka, szyld, ankieta, plan miasta, plan lekcji, mapa, cena, bilet, kalendarz, menu, karta dań, jadłospis, piramida żywienia, tekst informacyjny, mapa myśli, emotikon, obraz, zdjęcie, grafika</p>
Pisanie	<p>przepisywanie gotowych zdań, poszczególnych wyrazów; układanie zdań przy podanych słówkach, od słowa do zdania do wypowiedzi; zadania z luką; uzupełnianie wyrazów, wyrażeń, liczb jako uzupełnienia zwrotu, zdań, fragmentu tekstu; podpisywanie obrazków, zdjęć, grafik np w projekcie;</p>	<p>email, sms, wiadomość, wpis na blogu, na forum i na czacie, profil internetowy, formularz, notatka, ankieta, tabela, życzenia, zaproszenie, wywiad, plakat, wiersz haiku, tekst piosenki, ogłoszenie, opis, scenariusz filmu, ulotka reklamowa, lista, plan, menu, mapa myśli</p>

Przykładowe scenariusze lekcji

Scenariusz do rozdziału 4: Meine Schule – Kapitel 4B

Temat: Jens Stundenplan

Cele lekcji

CEL OGÓLNY:

- Wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji, kształtowaniu postawy otwartej wobec świata i innych ludzi
- Kształtowanie umiejętności komunikacyjnych, wyrażanie własnej opinii i jej uzasadnianie

CELE SZCZEGÓŁOWE:

Wiedza

- Uczeń zna podstawowy zasób środków językowych z zakresu dni tygodnia, nazw przedmiotów i godzin - czas oficjalny
- Uczeń zna zasady używania czasu oficjalnego

Umiejętności

- Uczeń rozumie wypowiedzi i stosuje poprawne zwroty językowe we własnych wypowiedziach ustnych
- Uczeń potrafi zastosować poznane słownictwo w typowych sytuacjach komunikacyjnych
- Uczeń potrafi zapytać o czas w jakim się coś odbywa, jego granice od...do

Postawy

- Uczeń aktywnie uczestniczy w zajęciach, podejmuje współpracę w parach i grupową
- Uczeń świadomie podejmuje refleksję i wskazuje swoje preferencje w zakresie przedmiotów kształcenia

METODY PRACY: metoda słowna/ komunikacyjna, rozmowa kierowana

FORMY PRACY: praca indywidualna i na forum

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik Maximal, ćwiczenia Maximal, nagranie na CD czy na stronie www.chmura.klett.pl

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Rozgrzewka językowa

- 1) Powitanie w języku niemieckim, zapytanie o samopoczucie, sprawdzenie obecności.
- 2) Nawiązanie do lekcji poprzedniej: przypomnienie liczebników, nazw dni tygodnia, przedmiotów szkolnych i pomieszczeń.

2. Część główna

- 1) W trakcie rozgrzewki nauczyciel zwraca uwagę, że czasem, gdy uczniowie odpowiadają chórem lub jeden przez drugiego, to nie dokładnie rozumieją. Podaje kontekstualny przykład, że mówiło kilka osób naraz i trudno było skupić się na konkretnej wypowiedzi. Podkreśla jak ważne jest słuchanie. Zaprasza uczniów do wysłuchania tekstu nagrania 2.3. do podręcznika Maximal lekcja 4B z zaznaczeniem ogólnego wysłuchania, po czym prosi uczniów by po polsku powiedzieli co zrozumieli. Pyta, czy ilość mówiących osób utrudniała im zrozumienie.
 - 2) Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej plan lekcji Jensa lub prosi uczniów by otworzyli podręcznik na stronie 72 i w ciszy przyjrzeni się planowi lekcji Jensa. Nauczyciel podaje jako cel lekcji umiejętność dokładnego odczytywania planu, także z umiejętnością czytania godzin. Zapisuje temat na tablicy.
 - 3) Nauczyciel ponownie odtwarza tekst nagrania i zadaje uczniom pytania o zrozumienie. Może wykorzystać pytania z ćw 1 str 72 w podręczniku. Po czym prosi uczniów o samodzielne wykonanie ćw. 2 z podręcznika str.72.
 - 4) Uczniowie czytają po kolei na głos połączone zdania oraz odnajdują te informacje w planie lekcji Jensa.
 - 5) Nauczyciel, wykorzystując plan lekcji Jensa, konstruuje pytania do tekstu, pytając poszczególnych uczniów kiedy co ma Jens. Prosi uczniów by sami doszli tego jak tworzy się i używa czasu oficjalnego w języku niemieckim, po czym zapisuje je na tablicy i upewnia się czy wszyscy uczniowie je zrozumieli.
 - 6) Dla przećwiczenia czasu oficjalnego prosi uczniów o wykonanie ćwiczeń automatyzujących z ćwiczeń Maximal str. 47ćw. 7 i 8. Przed odsłuchaniem prosi uczniów o przeczytanie godzin na głos. Sprawdza zadanie na forum.
3. Część końcowa:
- 1) Nauczyciel prosi uczniów o pokazanie planu lekcji swojej klasy. Mimo, że plan jest po polsku zadaje kilka krótkich pytań o godziny lekcyjne na podstawie poznanego materiału. Następnie zachęca i prosi o przygotowanie mini projektu – wykonanie, jako zadanie domowe, własnego planu, podobnie jak Jens, w języku niemieckim.
 - 2) Pożegnanie z klasą, oparte o swobodne zapytanie od której do której godziny mają teraz przerwę.

Scenariusz do rozdziału 4: Meine Schule – Kapitel 4C

Temat: Wie findest du Deutsch?

Cele lekcji

CEL OGÓLNY:

- Wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji, kształtowaniu postawy otwartej wobec świata i innych ludzi
- Kształtowanie umiejętności komunikacyjnych, wyrażanie własnej opinii i jej uzasadnianie

CELE SZCZEGÓŁOWE:

Wiedza

- Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych umożliwiającym komunikację w temacie edukacja: zna przymiotniki oceniające pozytywne i negatywne
- Uczeń zna zasady stosowania czasownika „finden”
- Uczeń zna zasady używania przymiotników o znaczeniu pozytywnym i negatywnym

Umiejętności

- Uczeń rozumie ze słuchu bardzo proste, krótkie wypowiedzi
- Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych umożliwiającym komunikację w temacie edukacja
- Uczeń stosuje poprawne zwroty językowe we własnych wypowiedziach ustnych
- Uczeń potrafi zastosować poznane słownictwo w typowych sytuacjach komunikacyjnych

Postawy

- Uczeń aktywnie uczestniczy w zajęciach, podejmuje współpracę w parach i grupową
- Uczeń świadomie podejmuje refleksję i wskazuje swoje preferencje w zakresie przedmiotów kształcenia

METODY PRACY: metoda słowna/ komunikacyjna, rozmowa kierowana, gra dydaktyczna.

FORMY PRACY: praca indywidualna, w parach, w całej klasie.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik Maximal, ćwiczenia Maximal, własnoręcznie przez uczniów już wcześniej przygotowany plan lekcji, fiszki tematyczne przygotowane przez nauczyciela z adekwatnymi emotikonami

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Rozgrzewka językowa

- 1) Powitanie w języku niemieckim, sprawdzenie obecności.
- 2) Nawiązanie do lekcji poprzedniej: omówienie planu lekcji, nazwanie przedmiotów i dni tygodnia.

2. Część główna

1) Praca z planem lekcji:

Uczniowie, korzystając z uprzednio przygotowanego przez siebie planu lekcji, wskazują przedmioty i opowiadają kiedy je mają oraz wskazują, które są ich ulubione.

- 2) Nauczyciel pokazuje gestykulacją i mimiką emocje towarzyszące poszczególnym przedmiotom. Pyta uczniów czy wiedza jak się o ty mówi i czy chcieliby umieć oceniać przedmioty i osoby w języku niemieckim i wyrażać swoją ocenę. Podaje to jako cel bieżącej lekcji i zapisuje jako temat na tablicy. Wprowadza nowe wyrażenia - przymiotniki o znaczeniu pozytywnym i negatywnym – rozmowa kierowana z klasą mająca na celu wprowadzenie i właściwe zastosowanie słownictwa; uczniowie odnajdują je w podręczniku str. 77 i zapisują ich znaczenie w zeszytach.
- 3) Uczniowie w parach pytają i odpowiadają wzajemnie używając nowo poznanych słów; odczytują dialogi z podręcznika str.77 zad. 5 i zapisują je w zeszytach, po czym przedstawiają na forum w formie scenek.
- 4) Nauczyciel, wykorzystując przygotowane wcześniej fiszki tematyczne z nowo poznany słownictwem, zaprasza uczniów do gry dydaktycznej dla całej grupy klasowej – zastosowanie poznanych zwrotów w typowych sytuacjach komunikacyjnych umożliwiających wyrażenie swojej opinii i uzasadnienie własnego zdania w języku ojczystym. Nauczyciel wiesza nazwy przymiotników oceniających w różnych miejscach klasy – sali lekcyjnej i zadając pytanie typu: *Wie findest du Deutsch?* Prosi uczniów by ustawili się pod danym słowem. Potem uczniowie pojedynczo formułują zdanie: *Deutsch finde ich interessant.* Nauczyciel zmienia nazwy przedmiotów.

3. Część końcowa:

- 1) Powtórzenie nowo poznanych przymiotników. Zwrócenie uwagi uczniom w języku polskim na ostrożność w stosowaniu tych przymiotników, zwłaszcza negatywnych, w wystawianiu ocen, ocenianiu innych i szacunku do drugiego człowieka
- 2) Zadanie domowe: z zeszytu ćwiczeń ćw. 6 str. 48 i ćw. 7 str. 49. - zadania utrwalające z zeszytu ćwiczeń

- 3) Pożegnanie z klasą, oparte o swobodne zapytanie jaką mają następną lekcję i co o niej sądzą.

Scenariusz do rozdziału 6: Schon wieder Eintopf? - Kapitel 6 D

Temat: Im „Cafe Globus”.

Cele lekcji

CEL OGÓLNY:

- Wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji, kształtowaniu postawy otwartej wobec świata i innych ludzi
- Kształtowanie umiejętności komunikacyjnych, wyrażanie własnej opinii i jej uzasadnianie

CELE SZCZEGÓŁOWE:

Wiedza

- Uczeń zna nazwy bardzo podstawowych produktów spożywczych
- Uczeń zna liczebniki i walutę Euro
- Uczeń zna zasady pytania o cenę i odpowiadania

Umiejętności

- Uczeń rozumie i stosuje poprawne liczebniki jako ceny we własnych wypowiedziach ustnych
- Uczeń potrafi zamówić i kupić wybrane produkty spożywcze, wyrazić chęć zakupu, zapytać o cenę i podać ją, zamawiać i płacić za zamówienie

Postawy

- Uczeń aktywnie uczestniczy w zajęciach, podejmuje współpracę w parach i grupową
- Uczeń świadomie podejmuje refleksję i wskazuje swoje preferencje w zakresie przedmiotów kształcenia

METODY PRACY: metoda słowna/ komunikacyjna, rozmowa kierowana, odgrywanie ról i scenek

FORMY PRACY: praca indywidualna, w całej klasie.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik Maximal, ćwiczenia Maximal, obrazki lub zdjęcia potraw typu *fast food*, kopie waluty polskiej i euro, tabelka z potrawami i napojami

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Rozgrzewka językowa

- 1) Powitanie w języku niemieckim, sprawdzenie obecności. Nauczyciel umiejętnie znajduje aktualny kontekst sytuacyjny, który pomoże mu wprowadzić uczniów w temat lekcji. Np.: mówi, że nie zdążył pójść do sklepiku szkolnego, bo miał dyżur, bo była kolejka albo pyta uczniów w jakiej cenie jest jakieś danie w szkolnej stołówce czy kawiarence.
- 2) Nauczyciel przechodzi do podania uczniom celu lekcji i zainspirowania ich, że po tej lekcji będą potrafili prowadzić krótkie podobne dialogi w sklepiku szkolnym w języku niemieckim. Zapisuje temat na tablicy.

2. Część główna

- 1) Nauczyciel pyta uczniów o nazwy potraw typu *fast food*. Uczniowie podają swoje propozycje i zapisują je na tablicy lub tablicy interaktywnej w formie wcześniej przygotowanej przez nauczyciela tabelki z podziałem na potrawy i napoje. Nauczyciel intonacją, wymową i gestykulacją pobudza uczniów do odnalezienia internacjonalizmów występujących w tym zakresie tematycznym, które pomagają im w zrozumieniu słownictwa. Nauczyciel pyta czy podobne słowa znają w języku angielskim.
- 2) Nauczyciel prosi, aby uczniowie otworzyli podręczniki na str. 114 i dopisali słówka których zabrakło. W razie potrzeby wyjaśnia. Nauczyciel zaznacza w tabelce rodzaj rzeczowników w sposób wybrany na początku nauki np. kolorami, co proponuje podręcznik Maximal str.114 ćw. 2.
- 3) Nauczyciel prosi uczniów o dopisanie cen do poszczególnych pozycji w tabelce w euro oraz prosi wybranych uczniów (wolniej lub szybciej pracujących, lub uczniów z opiniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, z trudnościami w nauce) aby według kursu dnia przeliczyli kilka wybranych przez siebie i ich interesujących produktów na polski złoty według danego kursu dnia. Z pozostałymi uczniami powtarza liczebniki i nazywa działania po niemiecku.
- 4) Nauczyciel pyta uczniów, czy znajomość samych nazw produktów i cen wystarczy im do komunikacji w sklepie, jakie zwroty byłyby im potrzebne, by dokonać zakupu wypisanych produktów. Pokazuje to na przykładzie scenki pantomimicznej używając tylko nazw produktów i gestykulacji dłonią czy palcem wskazującym. Na tablicy

zapisuje proponowane przez uczniów zwroty już w języku niemieckim. Uczniowie odszukują wyrażenia w książce str. 114 lub podają, jeśli znają je bazując na swoich doświadczeniach, np. pobytach w krajach niemieckojęzycznych i notują te wyrażenia. Uczniowie chórem i indywidualnie powtarzają poprawnie za nauczycielem wybrane sekwencje, zdania, wypowiedzi, potem samodzielnie odczytują je z podręcznika str.114 ćw. 2 próbując zapamiętać ich znaczenie.

- 5) Uczniowie odgrywają podobne scenki w klasie, w szkolnym sklepiku lub kawiarence szkolnej, jeśli to możliwe i ustalone wcześniej z jego pracownikami. Korzystają z notatek, by w razie potrzeby przypomnieć sobie poszczególne wyrażenia. Drugi raz po zakupy do kolejki ustawiają się już bez nich. Dobrze, gdy mogą korzystać z kopii złotych lub euro, a zamiast produktów z ich zdjęć lub ilustracji, aby odgrywana scenka była jak najbardziej zbliżona do sytuacji autentycznej.

3. Część końcowa:

- 1) Powtórzenie nowo poznanych wyrażeń. Można zakończyć lekcję w kawiarence, stołówce szkolnej czy szkolnym sklepiku połączonej ze wspólną konsumpcją zakupionych produktów już na przerwie czy na kolejnej lekcji.
- 2) Pożegnanie z klasą

Ocenianie osiągnięć uczniów

Ocenianie, już samo w sobie, często nie kojarzy się pozytywnie, zarówno uczniom, jak i nauczycielom (nie wspominając już o rodzicach). Dlatego należy, na ile to możliwe, zrobić z niego narzędzie motywowania do nauki, a nie jej cel. Nie ocena czy ilość punktów powinny być postrzegane jako istota działań podjętych przez ucznia, ale indywidualne postępy i możliwość rozwijania własnych pasji i zainteresowań.

Ocenianie na lekcjach języka niemieckiego w szkole na poziomie II.2. musi być skorelowane z wewnątrzszkolnym systemem oceniania. W ramach zespołów przedmiotowych opracowany zostaje przedmiotowy system oceniania. Definiuje on wszystkie potrzebne wytyczne dotyczące kontroli pracy ucznia np. ilość sprawdzianów, sposób przeprowadzania kartkówek czy odpowiedzi ustnych, stosowana skala ocen i jej wagi do poszczególnych typów uczniowskiej aktywności, możliwość poprawy oceny. Kryteria oceniania muszą być jasne i czytelne zarówno dla uczniów, i ich rodziców jak i wychowawców klas, którzy często pośredniczą w procesie przekazywania ocen i informowania o ocenie.

Niniejszy program zakłada jednak silne nastawienie i podkreślenie wagi oceniania kształtującego. Sprawdzenie postępów ucznia jest mocno zakorzenione w autonomii i samoocenie ucznia. Dzięki temu wzrasta poczucie własnej wartości i pewność siebie. Ocenianie kształtujące wskazuje

uczniowi co wie, co potrafi i czego powinien i może uczyć się dalej. Wpływa na motywację ucznia i podnosi jego samoocenę. Ten sposób oceniania opiera się na dobrze sformułowanych i uświadomionych celach lekcyjnych. Dzięki temu uczeń wie jakie zdobywa umiejętności. Uczeń otrzymuje wskazówki, jak może poprawić swoje wyniki i dalej się rozwijać. Pomocne w tym mogą być wszelkiego rodzaju tabelki czy hasła wprowadzające np. *W tym rozdziale nauczę się...* lub *Das kann ich schon* po zakończonym rozdziale z emotikonami do właściwego wyboru i oceny.

Od nauczyciela uczeń otrzymuje najpierw informację zwrotną pozytywną o tym, co albo jak dobrze wykonał, a potem dowiaduje się nad czym jeszcze powinien popracować. Jeśli to możliwe, pozytywnych informacji powinno być więcej. Nie jest to jednak chwalenie za wszelką cenę lecz podkreślenie zaangażowania ucznia w proces zdobywania wiedzy, zauważenie jego własnych inicjatyw. Nauczyciel powinien też jasno określać na co będzie zwracał uwagę i co będzie uwzględniał przy ocenianiu, czyli ustalić wraz z uczniami (lub podać im) wyznaczniki, które pozwolą sprawdzić stopień osiągnięcia celów lekcji.

Wzmocnieniem samooceny i ustaleniem poziomu osiągnięć językowych ucznia, czyli pokazanie, na którym etapie procesu uczenia się – nauczania aktualnie się znajduje, może być także korzystanie z Europejskiego Portfolio Językowego dla uczniów od 10 do 15 lat. Portfolio postrzegane jest jako technika oceniania alternatywna wobec pomiaru opartego na testowaniu. Jest to zorganizowanie pracy nastawione na konkretny cel jej udokumentowania, co służy pogłębionej autorefleksji, w odniesieniu zarówno do wiedzy, jak i umiejętności oraz postaw ucznia (za D. Gołębniak, 2002). Samoocenie podlegają części: słucham i rozumiem, czytam i rozumiem, rozmawiam, opowiadam i piszę.

Przykład:

A1: słucham i rozumiem	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie wolno i wyraźnie mówią, jak się nazywają, ile mają lat, i prostymi słowami opisują swój wygląd.			
Potrafię zrozumieć, gdy ktoś w bardzo prosty sposób objaśnia mi drogę np. na dworzec, do sklepu.			
Potrafię...			

Bibliografia

- Bimmel P., *Lernautonomie und Lernstrategien* w: PSNJV VII Zjazd Łódź 2003, vhs Stuttgart
- Brophy J. „Motywowanie uczniów do nauki”, PWN, Warszawa 2002
- Dylak S. (2000) Konstruktoryzm jako obiecująca perspektywa w kształceniu nauczycieli, w: H. Kwiatkowska, T. Lewowicki, S. Dylak (red.) *Współczesność a kształcenie nauczycieli*, WSP ZNP, Warszawa
- Dylak S. Nauczyciel konstruktorywista w klasie szkolnej...
- https://fizyka.umk.pl/~karwasz/materialy/Dydaktyka%20Fizyki/profDylak_nauczyciel%20konstruktorywista.doc (pobrane: 13.02.2020)
- *Europejskie Portfolio Językowe dla uczniów od 10 do 15 lat*, Projekt Rady Europy wdrożony przez MENiS we współpracy z CODN, Warszawa 2004
- *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*. Conseil de l'Europe, Warszawa, 2003
- Goethe Institut „Niemiecki ma klasę” – broszura, 2017
<http://www.goethe.de/resources/files/pdf140/broszuradhk20182.pdf>
- Gołębnik D., *Uczenie metodą projektów*, WSIP, Warszawa 2002
- Gołębnik D., Teusz G., *Edukacja poprzez język*, CODN, Warszawa 1999
- Komorowska H., *Programy nauczania w kształceniu ogólnym i w kształceniu językowym*, Fraszka edukacyjna, Warszawa 2006
- Kwaśnica R., *Wprowadzenie do myślenia o wspomaganie nauczycieli w rozwoju*, Wrocławska Oficyna Nauczycielska, Wrocław 1994
- *Sztuka nauczania, czynności nauczyciela*, red. Kruszewski K., PWN, Warszawa 2002